

» Казак теңгеси девальвацияланды

Казакстандын Улуттук банкы 2014-жылдын 11-февралында АКШнын бир доллары үчүн 155,56 тенгеден 185 тенгеге чейин казак тенгесинин чукул девальвациясын жүргүздү. Мындайча айтканда, тенге номиналдык маанисинде алганда 30 тенгеге төмөндөгөн же 18,9%га арзандаган. Ошол эле убакта тенгенин алмашуу курсунун көзөмөлдүк режими сакталып калган. Ошентип үстүбүздөгү жылдын башынан тартып, тенге АКШнын долларына карата 20,1%га девальвацияланды.

УЛУТТУК БАНК КЫРГЫЗ СОМУНА КОЛДОО КӨРСӨТӨТ

Казакстандын мындай кадамга баруусу биринчи кезекте бажы биримдигине кирген мамлекеттердин, ошондой эле жакын коңшу өлкө Кыргызстандын да тынчын алды көрүнөт. Анткени, биз үчүн Казакстан экономикалык, финансылык жана башка багыттар боюнча карым-катнашы өтө жакын өлкө болуп эсептелет. Ошондуктан, алардагы кандайдыр бир кескин өзгөрүүлөр биздин өлкөгө да өз таасирин тийгизбей койбойт эмеспи. Казакстан өзүнүн мындай аракетин Казакстандын экономикасы глобалдык экономика менен тыгыз байланыштуу жана Казакстандын Улуттук банкы дүйнөлүк финансылык жана товардык рыноктогу кырдаалды эске албай кой албайт деп түшүндүрүшүүдө.

Казакстанда тенгеге девальвация болгон күндүн эртеси эле КРнын Улуттук банкынын төрагасынын орун басары Абдыбалы тегин Сүйөркул менен Улуттук банктын акча кредиттик операциялар башкармалыгынын начальниги Раушан Сейткасымовалар бул кырдаал боюнча журналисттерге кеңири пресс-конференция өткөзүшүп, абалга толук түшүндүрмө беришти. Анда Улуттук банктын төрагасынын орун басары Абдыбалы тегин Сүйөркулдун жасаган баяндаманы окурмандарга сунуш кылабыз.

Казакстандын Улуттук банкы 2014-жылдын 11-февралында валюталык коридорду карап чыгып, теңгенин башка валюталарга карата курсун кескин өзгөрттү. Кечээ күнү мындай кадам биздин валюта рыногуна белгилүү даражада өзүнүн таасирин тийгизген. Азыр-көптүр түшүнбөөчүлүктөр, тынчсыздануулар пайда болгон. Мына ушуга байланыштуу Улуттук банк тикелей мүнөздөгү белгилүү бир аракеттерди жасады. Улуттук банк тарабынан 27,13 миллион доллар өлчөмүндөгү интервенция жүргүзүлдү. Биз буга чейин эле бир нече жолку тышкы кескин шокторду башыбыздан кечирген элек. Биринчи шок АКШнын федералдык резерв системасынын аракетинин натыйжасында болгон. Алар өздөрүнүн ар бир жарым айда өткөрүлүүчү жыйынында баалуу кагаздар рыногунда баалуу кагаздарды сатып алуу

көлөмүн карап чыгышып, ар бир жолку кароо сайын баалуу кагаздарды сатып алууну 10 миллиард долларга азайтып олтурушкан. Жакынкы күндөрдө да федералдык резерв системасынын жаңы жетекчиси мурунку төрага жүргүзгөн саясатты уланта бере тургандыгын билдирген. Муну менен бүгүнкү күндө АКШнын доллары башка валюталарга карата күчтөнүү багытында бара жатат. Доллар өткөн жылдан бери өтө күчтөнүү менен ага карата Австралиянын доллары 13%га, Канаданын доллары 10,9%га, Россиянын рубли 14,6%га төмөндөгөн. Мунун баары келип отуруп биздин валюта рыногубузга да өз таасирин тийгизди. Биз мына ушул шоктордун саарын басып өттүк. Мындан сырткары, бизде жылдын аягы жана жылдын башында сезондук фактор деген бар. Кыш мезгилинде бизнестин активдүүлүгү басаңдайт, экспорттук жөнөгүүлөр да азаят. Албетте, бул валюта рыногуна өз таасирин тийгизбей койбойт. Мурдагы өткөн жылдарды биринчирине салыштырып көргөндө, бир жыл экинчи жылга окшошпогондугун көрөбүз. Быйылкы жыл башкача кырдаалга туш келип отурат. Бизге мурда болуп өткөн россиялык коридордун таасири болбой койгон эмес. Ал биздин валюта алмаштыруу курсуна кайсы бир деңгээлде кысымын көрсөттү. Анда бизге валюта рыногуна интервенцияга чыгууга туура келген. Мен бул жерде эң бир маанилүү нерсеге – негизги айырмачылыкка токтоло кетейин. Биздеги бар режим Казакстан менен Россияда жок. Казакстан менен Россияда валюта коридорун алдын ала жарыялашат. Алымча-кошумчаларды аныкташат. Алмашуу курсун ошол коридордон чыгарышпайт. Ал эми бизде болсо, таптакыр башкача режим. Валюталык коридор деген жок. Алмашуу курсу валюта рыногунун катышуучулары аркылуу аныкталат. Улуттук банк валюталык рыноктун артынан көз салып турат. Бизде алдын ала кандайдыр бир валюталык коридорду аныктоо жок. Таңуулоо деген болбойт. Биздеги валюта рыногу ички рыноктогу ар кандай көрүнүштөргө, ошондой эле тышкы рыноктогу шокторго көңүл бурат. Ушуга байланыштуу биздин Улуттук банк Казакстандын Улуттук банкынын чукулунан жасаган аракетинен кө-

нүл буруп, улуттук валютабыздын кескин өзгөрүлүп кетүүсүнө жол бербөө үчүн валюта рыногуна чыгуу менен анын талабын толук канааттандырууга бардык. Биздин бул аракетиниз оң натыйжасын берди. Валюта рыногу турукташып калды. Бир күн мурдагы курсун кескин өсүшү бүгүнкү күндө турукташуу калыбына келип отурат.

Эгерде валюта рыногун экономикалык көрсөткүчтөр көз карашынан алып караганда, өткөн жылы экспорт 7,3%га өскөн. Мунун басымдуу бөлүгү “Кумтөрдөгү” өндүрүштүн калыбына келтирилишине байланыштуу болгон. Алтынды жана реэкспортту эске албай турган болсок, бизде тилекке каршы, экспорттун 2,2%га төмөндөгөндүгү валюта рыногуна өз таасирин тийгизген. Ушундай шартта акча которуу бизде жогорку деңгээлде кала берген. Өткөн жылы акча которуунун өсүү темпи 7,9%дын айланасында болгон. Ал эми акчанын келип түшүүсү 12,5%га жогорулаган. Тилекке каршы, акчанын тышка чыгуусу жогорку деңгээлде сакталып калууда жана ал 40%дай өскөн. Бул өтө жогорку өсүш. Мунун эмне менен байланыштуу экенин талдап чыгып, биз аны акча которууга караганда, соода операциялары менен байланыштуу деген жыйынтыкка келдик. Анткени, коммерсант-челноктор төлөм жүргүзүү үчүн акча которуу системасын колдонушат.

Импорт өткөн жылы 11% чамасында жогорулаган. Экономикабыз 10,5%га өскөнүн билебиз. Бул өсүш “Кумтөрдүн” өндүрүшүнүн калыбына келүүсү менен байланыштуу болду. “Кумтөрдү” эске албаганда экономикабыз 5,8%га жогорулаган. Мына

ушул факторлордун баарын жана орточо айлык айлануулардын (оборот) маалыматтарын изилдегенде, биздин валютанын курсу кескин жогорулап кетишине негизди көрбөй турабыз. Бул боюнча сандарга токтоло кетсек болот. Мисалы, айдын башталышында коммерциялык банктардын кассаларында калган чет өлкө валютасындагы калдык орточо деңгээлден азыраак болсо да, январь айынын аягында кайрадан ордуна келип, сакталып калууда. Бүгүнкү күнгө алып караганда бул деңгээл орточо деңгээлде турат. Кала берсе коммерциялык банктардын эсептеринде калган калдык суммалар орточо айлык деңгээлде сакталып калууда. Ырас, кайсы бир деңгээлде тынчсыздануу, кооптонуу бар. Албетте, бул анча-мынча убакытты талап кылат. Ал казак тенгесинин турукташуусу менен байланыштуу. Бизде сомдун кескин девальвация болушуна негиз жок. Биз мурдагы эле өзүбүздүн саясатыбызды уланта бербиз. Рынокко орточо акча жүгүртүүлөргө көз салып турабыз. Алмашуу бюлорунун, коммерциялык банктардын ишмердигине көз салабыз. Эгерде аларда кандайдыр бир мыйзамсыз иштер жүргүзүлө турган болсо, аларга карата тийиштүү чараларды көрөбүз.

Андан кийин Улуттук банктын акча кредит операциялары башкармалыгынын начальниги Раушан Сейткасымова Улуттук банк жүргүзгөн интервенциялар тууралуу баяндама жасады.

Чынында эле Улуттук банк валюталык рынокко үзгүлтүксүз туруктуу катышып турат. Мындай катышуулар валюта ры-

ногунун мониторинги аркылуу жүргүзүлөт. Башкача айтканда, биз күн, саат, мүнөт сайын валюта рыногуна көз салып турабыз. Албетте, биздин экономика ачык экономика болгондуктан дүйнөдө болуп жаткан өзгөрүүлөрдүн баары ага өз таасирин тийгизбей койбойт. Анын үстүнө маалыматтык мейкиндик да ачык болуп турган учурда дүйнөдөгү кандай гана маалымат болбосун бизге да жетип турат. Ошондуктан биз ал өзгөрүүлөргө кабылбай кой албайбыз. Бул жерде белгилеп кетүүчү жагдай, 2013-жылдын май айынан тартып АКШнын федералдык резервдик системасы долларды сандык жеңилдетүү программасынын кыскартуу саясатын жүргүзө баштаган. Ал саясат долларды аз санда чыгаруу менен түшүндүрүлөт. Мындай учурда бир өлкөдөн экинчи өлкөгө капиталдын өтүүсү кыскарат. Мунун кесепетин өткөн жылдын орто ченинен тартып, Россия Федерациясы сезе баштаган. Ошонун натыйжасында Россия рублинин девальвациясынын өсүп отурганына күбө болдук. Россияда курсун көзөмөлдөнүп турганына, рублдин коридорунун кеңейгенине карабастан ал девальвацияга дуушар болгон. Бул айрыкча кеңири темп менен 2014-жылдын январында көрүндү. Ошондуктан, биздин негизги соода өнөктөшүбүз болгон Россия Федерациясындагы шоктун узакка созулушу аркылуу келип отуруп биздин да валюта рыногуна таасирин тийгизген. Ошондуктан, биздин сомго карата анча-мынча кысым өкүм сүрүп турган. Биздин Улуттук банк кайсы бир деңгээлде кысым бар экенин сезип, интервенция жүргүзгөн. Атап айтканда, 21-январда 9,9 млн. АКШ доллары өлчөмүндөгү биринчи интервенция, андан кийин 24-январда 17,5 млн. доллар өлчөмүндөгү экинчи интервенция жүргүзүлгөн. Андан соң 5-февралда 7,25 млн. АКШ доллары өлчөмүндөгү интервенция жүргүзүлгөн соң, Улуттук валютанын курсу бир кыйла турукташа баштаган болчу. Мынакей 11-февралда чукулунан теңгенин кескин девальвациясы жүргүзүлдү. Биз буга дароо көңүл бурдук. Эки-үч күн убакыт кетирип отурган жокпуз. Валюта рыногуна 27,13 млн. АКШ долларын чыгардык. Ошону менен коммерциялык банктардын АКШ долларына болгон суроо-талаптары канааттандырылган. Биз жыл башынан бери 62 млн. АКШ доллары чамасындагы сумманы валюта рыногуна чыгардык. Чынында бул олуттуу көлөмдөр болуп эсептелет. Эгерде муну азбы же көппү экенин билгизбиз келсе, өткөн жылдардагы суммаларга салыштырып көрүү керек. Мисалы, 2010-жылы I кварталына 54,15 млн. АКШ долларындагы интервенция жүргүзүлгөн. Ал эми 2011-жылы рынокто 60 млн. дун тегерегинде АКШ доллары чыгарылган. Пресс-конференцияда Улуттук банктын төрагасынын орун басары Казакстандагы тенге девальвациясы биздин өлкөдөгү олуттуу продукттарга болгон баанын өсүшүнө алып келбей тургандыгын айтты. Анткени, нефти, газ жана буудай өндүү стратегиялык товарлардын баары мурдатан эле АКШ доллары менен сатылып алынып келинчү. Мындан ары деле бул товарларды доллар менен мурдагы эле баада сатып алуу жүргүзүлө бере тургандыгын жана эч бир кооптонууларга негиз жок экенин билдирди.

Абдимухтар АБИЛОВ

